

Росоха В. В., д-р екон. наук, професор
(Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки, Україна»)»
Петриченко О. А., д-р екон. наук, доцент,
(Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН, Україна)

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Організація взаємодії учасників товарного ланцюга створення цінності, що включає основні й допоміжні бізнес-процеси в молокопродуктовому підкомплексі, здійснюється на засадах агропромислової інтеграції, яка проявляється в таких формах економічних відносин:

1) контракції співпраці товаровиробників у кормовому й харчовому ланцюзі, що охоплює виробництво, перероблення і збут продукції;

2) агропромислових формувань, створених шляхом об'єднання капіталів і праці (інтеграції власності) юридичних і фізичних осіб (кооперативи, господарські товариства, корпорації);

3) комбінатів із замкнутим технологічним циклом основних, допоміжних і обслуговувальних процесів у ланцюзі виробництво → перероблення → збут;

4) кластерних об'єднань товаровиробників, створених на основі контракції між учасниками й очолюваних фірмою-інтегратором, яка забезпечує взаємозв'язки з іншими учасниками на договірних засадах або шляхом участі у формуванні їхньої власності;

5) холдингових компаній, де дії більшості учасників координує й повністю контролює материнська компанія.

За своїми ознаками інтеграція постає як складна похідна процесу кооперації, з якою вона тісно пов'язана. У молокопродуктовому підкомплексі інтеграція здійснюється у напрямках створення горизонтальних, вертикальних і комбінованих інтеграційних об'єднань шляхом злиття, поглинання та консолідації активів підприємств, що зумовлює підвищення ступеня концентрації виробництва. Складність розвитку інтеграції полягає в тому, що кожна галузь молокопродуктового підкомплексу відокремлена від загального спільного кінцевого інтересу й працює на власний кінцевий результат.

Однак інтеграційні процеси молокопродуктового підкомплексу загалом не мають чітко окреслених форм. Співпраця між учасниками ґрунтується, передусім, на контрактних відносинах, які сформувалися на зміну відносинам підлеглості, визначаються одним із найвагоміших принципів ринкової економічної системи і врегульовуються законодавством України.

Проте договірні відносини виробників молокосировини і переробників здебільшого мають формальний характер, встановлюють їх переробні підприємства в односторонньому порядку без дотримання принципів контракції. Для налагодження взаємовигідної співпраці контрактні відносини мають спиратися на принципи партнерської відповідальності, об'єктивної взаємодії, взаємного стимулювання, інформаційного моніторингу та статистичного відображення, яких контрактанти, зазвичай, не дотримуються.

Кооперація в молочній галузі розгортається у формі обслуговувальної. Молочарські кооперативи за своїм оснащенням подібні до традиційних стаціонарних молокоприймальних пунктів переробних підприємств. Відмінності між ними полягають лише у формі власності. Молочарський кооператив з колективною власністю дрібнотоварних виробників обстоює їхні інтереси й самостійно визначається щодо ціни та каналів реалізації продукції. Вища ціна генерується гарантією якості й обсягами молока для переробних підприємств. Молокоприймальні пункти належать переробним підприємствам і представляють їхні інтереси, що позначається на ціні закупівлі продукції. Основна проблема в розвитку молочних кооперативів полягає у створенні матеріально-технічної бази, бажанні жителів сіл брати на себе відповідальність та певні зобов'язання, переважанні власного інтересу над колективним.

Розвитком кооперації у сировинній галузі молокопродуктового підкомплексу значною мірою опікуються міжнародні організації. Компанія «Данон Україна» з міжнародною благодійною організацією (МБО) «Добробут Громад» (Heifer International Ukraine) за підтримки «Данон Екосистем Фонду» (Франція) та Департаменту закордонних справ, торгівлі та розвитку CIDA/SOCODEVI (Канада) реалізували проекти «Кооперативна молочна ферма та послуги» (2011–2017 рр.) на суму 3 млн дол. США у Дніпропетровській області та «Розвиток молочарських кооперативів в Україні» у 5-ти областях (Херсонська, Запорізька, Полтавська, Миколаївська, Дніпропетровська). Загальна сума інвестицій у сімейні ферми (5–10 гол.) і міні-ферми (10–20 гол.), які виробляють молоко, та кооперативи в межах цього проекту за період 2010–2016 рр. становила 7,1 млн дол. США у гривневому еквіваленті [1].

За рахунок коштів уряду Канади, «Данон Екосистем Фонду», МБФ «Добробут Громад» впроваджується проект «Розвиток молочного бізнесу в Україні» (2014–2021 рр.). Ним передбачено закріпити досягнення попереднього проекту «Покращення конкурентоспроможності молочного сектору в Україні» (2008–2014). Семирічний проект з бюджетом 20 млн дол. США спрямований на подолання труднощів, перед якими постають малі та середні виробники молока, шляхом створення й розвитку наявних кооперативів, які пропонують послуги, необхідні для функціонування ефективної системи молочного виробництва.

Проектом міжнародної технічної допомоги «Розвиток молочного бізнесу в Україні» започатковано кооперативне об'єднання (КО) СОК «Господар», яке вже налічує 176 членів і 14 СОК у Дніпропетровській та п'яти суміжних областях. На сьогодні залучено 23 млн грн інвестицій на будівництво демонстраційної ферми СП «Молочарське», придбання корів і техніки. Нині на фермі утримують 120 корів у двох приміщеннях (по 60 голів кожне). Ферма символізує середньоевропейську сімейну й стала навчальним центром, своєрідним стартапом, на базі якого постійно провадять безкоштовні тренінги та надають консультації для малих і середніх виробників молока [2].

В умовах занепаду галузі молочного скотарства, скорочення обсягів виробництва сирого молока, зниження коефіцієнта завантаження виробничих потужностей, загострення конкуренції за закріплення й розширення сировинних зон переробні підприємства вдаються до заходів, спрямованих на підтримку й

розвиток власної сировинної бази, створення виробничих систем із замкнутим циклом – виробництво сировини → перероблення → реалізація продукції. На договірній основі з сільськогосподарськими товаровиробниками вони створюють ферми з вирощування нетелів високопродуктивних порід, пункти штучного осіменіння корів, кормову базу для забезпечення худоби кормами. У період весняно-польових робіт та збирання врожаю переробні підприємства надають партнерам кредити під продаж молока.

Завод «Галактон» став інтегратором у молокопродуктовому виробництві й реалізував низку спрямованих на підтримку сільськогосподарських товаровиробників заходів. На умовах пільгового кредитування закуповує своїм постачальникам різне технологічне устаткування фірми «Alfa Laval», комбікорми, мийні засоби, пально-мастильні матеріали, за які товаровиробники розраховуються молоком. Водночас сільськогосподарським підприємствам надається консультаційна, технічна та фінансова допомога.

Закупівля до 80 % молока в сільськогосподарських підприємствах забезпечила заводу контрольований збір сировини і стабільну якість готового продукту. Переваги економії на масштабі дали змогу закуповувати молоко за вищою порівняно з іншими переробними підприємствами ціною, що стало стимулом для розвитку сировинної бази і забезпечення себе сировиною в достатніх обсягах.

ПАТ «Вімм-Білл-Дан Україна» компенсує нестачу інвестиційних ресурсів для розвитку сировинної бази шляхом придбання у шведського підприємства «ДеЛаваль» обладнання для охолодження й зберігання молока з відстрочкою платежу на один рік і передає це обладнання сільськогосподарським товаровиробникам теж з відстрочкою платежу терміном на два роки. Завдяки використанню таких фінансових схем співпраці молокопереробне підприємство закріплює за собою сировинну зону й забезпечує гарантовані обсяги надходження якісного молока на перероблення.

За участі ТОВ «УкрМілкІнвест» здійснюється інтеграція учасників молокопродуктового підкомплексу на засадах кластерної взаємодії. Діяльність створеного у 2017 р. в межах проекту «Сімейні молочні ферми» кластеру «Натуральне молоко» спрямована на розвиток мережі 10–12 кооперативів для обслуговування сімейних ферм, розв'язання проблем закупівельних цін на сире молоко, заборгованості молокопереробних підприємств перед постачальниками, зниження поголів'я корів та зменшення частки молока, яке виробляють сільськогосподарські підприємства. Згідно з договором про співпрацю сімейним фермам надають фінансову допомогу. За умовами договору, молоко фермери повинні здавати у господарство позичальника [3].

Список використаних джерел:

1. Розвиток молочарських кооперативів. URL : <http://dobrobut-hromad.org/current-projects/rozwitok-molocharskih-kooperativiv.html>.
2. Кооперативна навчальна ферма (Сільськогосподарське підприємство «Молочарське»). URL : <http://coopfarm.org.ua/uk/about-us/history.html>.
3. Виробники молока створили кластер «Натуральне молоко». URL : <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/8713-vyrobnyky-moloka-stvoryly-klaster>.